

ธรรมเทศนา

ของ

สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส
พระศาสนโสภณ วัดมกุฏกษัตริยาราม
พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดมหาธาตุ

และ นิตยานุสรณ์ภาษิต

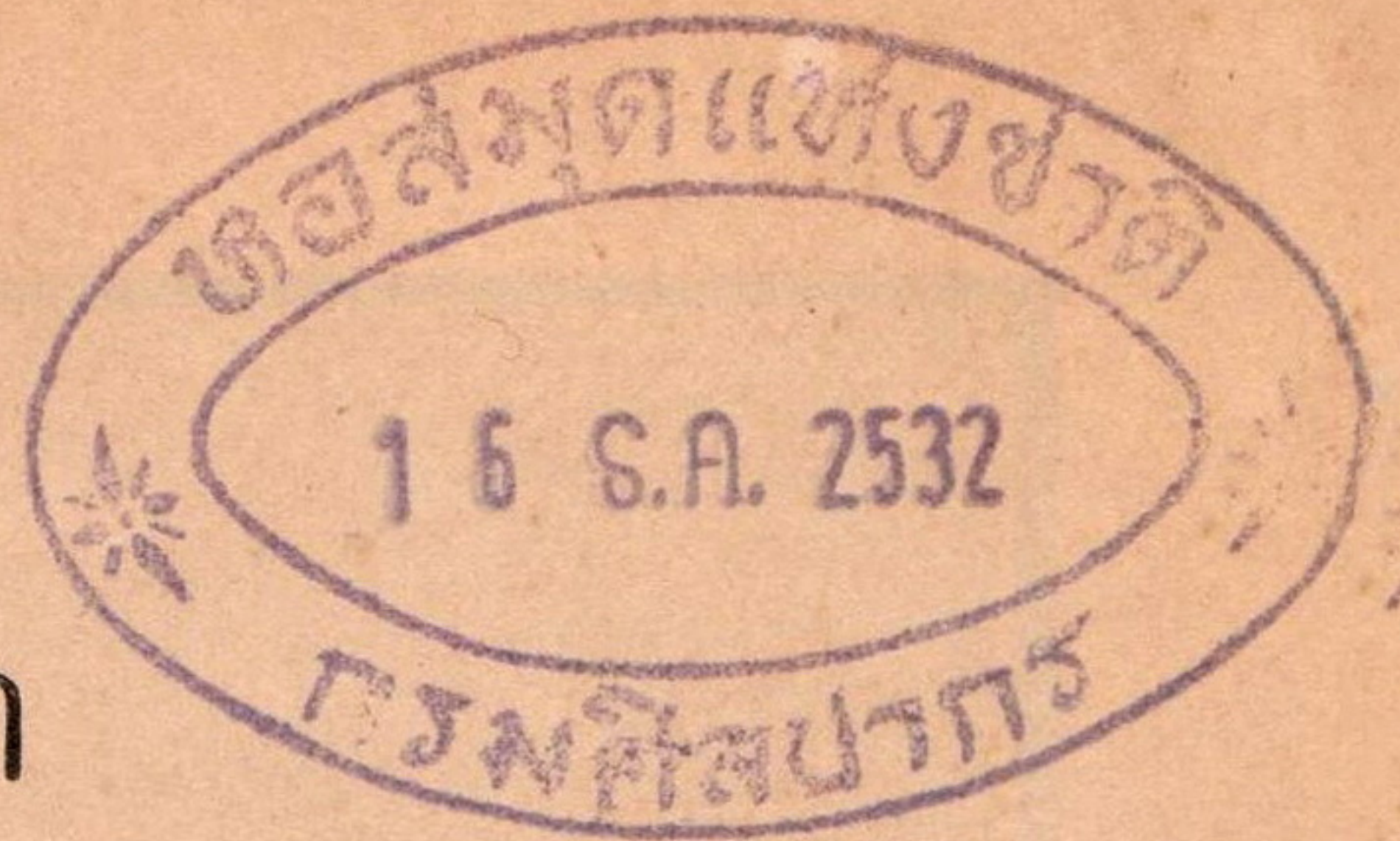
ของ

ขุนแผน

เจ้าคุณดำรงธรรมสาร (สร้าง วิเศษศิริ)
พิมพ์เพื่อบำเพ็ญการกุศลในงานฌาปนกิจศพ
คุณแม่เบา ตุงคสวัสดิ ผู้เป็นมารดาพระยาสุรินทรภักษ์
พุทธศักราช ๒๔๗๘

โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ
จังหวัดพระนคร

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๕ นครราชสีมา

ธรรมเทศนา

ของ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ อดิเรกธรรมาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
พระศาสนโสภณ วัดมกุฏกษัตริยาราม
พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดมหาธาตุ

และ นิตยานุสรณ์ภาษิต

ของ

ขุนแผน

เจ้าคุณดำรงธรรมสาร (สร้าง วิเศษศิริ)
พิมพ์เพื่อบำเพ็ญการกุศลในงานฌาปนกิจศพ
คุณแม่เบา ตุงคสวัสดิ์ ผู้เป็นมารดาพระยาสุรินทรภักขัย
พุทธศักราช ๒๔๗๘

โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ
จังหวัดพระนคร

เลขที่ ๑๐๑ 102

เลขที่ 294.304
๙๒๔๕๓๒

เลขทะเบียน ๗๖๓๘ ๒ 14๐๕๙

มवलสัตว์แม่เกิดด้วย กรรมใด
 จ้ามอดจิ้งม้วยไป ไปแล้ว
 มีมัจจุคงไคล คลาชีพ
 ส่ำสัตว์มีเกิดแล้ว สลบล้วนมवलสลาย ฯ

กายนี้ไม่อยู่ขั้ง ยืนนาน หนอเนอ
 จักทอดทับปฐพีลาญ แหลกกกลิ่ง
 เมื่อปราศจิตตวิญญาน ยิงทุเรศ เหลือแล
 เปรียบประคุดันพื้นทั้ง ทอดไร่ประ โยชน์ศูนย์ ฯ

นิตยานุสัรณ

บุคคลที่^{๑๕}คิด^๒เหต

เมาก^{๑๖}จัก^{๑๗}เลื่อม^{๑๘}ค^{๑๙}ลาย

แต่^๑คน^๑ทั้ง^๑ม^๑งาย

ยาก^๑นัก^๑ตน^๑เอง^๑อา

บุคคลที่^{๑๕}คิด^๒เหต

ความ^๑เมาก^๑จะ^๑หา^๑ย^๑หา

แต่^๑คน^๑ที่^๑ห^๑ต^๑ง^๑ม

ดา^๑ภ^๑ย^๑ศ^๑คำ^๑ย^๑อ^๑ค^๑ว

เม^๑า^๑ดา^๑ภ^๑เม^๑าย^๑ศ^๑แ^๑ด^๑ว

เม^๑า^๑พ^๑จ^๑น^๑ย^๑ก^๑ย^๑อ^๑, ค^๑ิ^๑ด

เป็น^๑ป^๑ระ^๑ห^๑น^๑ง^๑เด^๑ห^๑ี^๑บ^๑ด

มี^๑แต่^๑จ^๑ก^๑ง^๑ม^๑เพ^๑อ

เม^๑า^๑ดา^๑ภ^๑เม^๑าย^๑ศ^๑แ^๑ด^๑ว

เม^๑าย^๑อ^๑บ^๑ง^๑เก^๑ิด^๑มี^๑ค^๑ร

ไ^๑ค^๑ร^๑เม^๑า^๑อยู่^๑เป็น^๑น^๑ิ^๑ต^๑ย^๑

ค^๑ว^๑า^๑ม^๑เช^๑ด^๑า^๑จ^๑ก^๑ด^๑ำ^๑ร^๑ง

เม^๑า^๑ดา^๑ภ^๑ย^๑ศ^๑อ^๑ก^๑ท^๑ง

ค^๑ว^๑า^๑ม^๑เล^๑ื่อ^๑ม^๑จ^๑ก^๑ด^๑ำ^๑เน^๑ิน

เม^๑า^๑มา^๑ย

ไม่^๑ช^๑า

เม^๑า^๑ดา^๑ภ^๑ ย^๑ศ^๑ย^๑อ

จ^๑ก^๑ไ^๑ด^๑ำ^๑น^๑ก^๑ค^๑ว

แม่^๑จะ^๑เม^๑า^๑จ^๑น^๑มา^๑ก^๑มา^๑ย

มี^๑ช^๑า^๑น^๑ก^๑จ^๑ก^๑ร^๑ุ^๑ค^๑ว

ป^๑ด^๑อ^๑ย^๑ไ^๑จ^๑จ^๑ม^๑จ^๑น^๑เม^๑า^๑มี^๑ว

ย^๑า^๑ก^๑จะ^๑น^๑ิ^๑ก^๑ร^๑ุ^๑ด^๑ิ^๑ก^๑ต^๑น^๑.

เป^๑ร^๑ม^๑จ^๑ิ^๑ต^๑ต^๑

ห^๑ย^๑ง^๑ห^๑ย^๑อ

จ^๑ก^๑ข^๑ุ^๑ไ^๑ด^๑ต^๑ ต^๑น^๑น^๑อ

ไ^๑ง^๑เ^๑า^๑ห^๑ุ^๑ก^๑ท^๑

ป^๑ด^๑ุ^๑ก^๑จ^๑ิ^๑ต^๑ต^๑เ^๑ว^๑ค^๑ิ^๑ด^๑เป^๑ร^๑ม^๑ป^๑ริ^๑ดี

ค^๑ว^๑า^๑ม^๑ห^๑ย^๑ง^๑ไ^๑จ^๑ไ^๑ด^๑เ^๑ห^๑ะ^๑น^๑ง

เ^๑า^๑ก^๑บ^๑บ^๑ิ^๑ด^๑ห^๑ุ^๑ค^๑า^๑ห^๑ด^๑ง

แ^๑ก^๑เ^๑ว^๑น^๑น^๑จ^๑น^๑ว^๑น^๑ต^๑า^๑ย^๑.

ค^๑ำ^๑เ^๑ิน^๑ ย^๑อ^๑เ^๑ย^๑

ด^๑ัง^๑ไ^๑ห^๑

หากปล่อยจิตต์จนเพดิน

ญาติมิตรมือยากไถ่

เมื่อดาภยศอีกทั้ง

มีดำนึกว่าจักพอ

หากยังเพดินปล่อยปละ

ทางดำเนินแห่งชีวิต

อนุโรชวิปฺปหีนโน ธรรมมา โส โสเก ปริพฺพชฺชยุ ๑

ผู้ละความยินดี

ธรรมแต่ริญเย็นยอกัน

อีกละความนิินทา

ชุมชนของเค้รำหมองจน

ผู้ละสิ่งทีกด้าว

ได้ด้วยสุขต์ถาพร

หายนะ ถึงนา

แต่ด้วยรุ่มชัง

เมื่อดวยฟังคำเย็นยอ

ความเดื่อมนั้นจะพดนม

หายนะคือวิถี

ญาติและมิตรจะรุ่มชัง.

ต่อวจ์ถ้อยดัมพันธ

ให้ดุ่มหลงทะนงตน

มีน้ำพาให้มิดมณฑ

จิตต์ผันแปรไม่แน่นอน

ดังหนึ่งเข้าโลกอุดร

ทุกทิวาราตรีกาล.

โดย ขุนแผน.

เวอร์สนุติเทศนา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อกุโกจฺฉิ มํ อวชิ มํ อชิณี มํ อหาดี เม
เย จ ตํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เสดํ น ธรรมํ
อกุโกจฺฉิ มํ อวชิ มํ อชิณี มํ อหาดี เม
เย จ ตํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เสดูปธรรมํคํติ ฯ

บัดนี้จะได้เชิญพระพุทธรูปมาตั้งบรรยายความ อนุ-
โมทนาคุณคุณูปการของพระยาสุรินทรภาชัย (จันทร์ คงคส์วัดติ) กับ
นายร้อยโทเจียก คงคส์วัดติ ผู้เป็นเจ้าภาพ พร้อมด้วยญาติมิตร
สหายทั้งหลาย มาปรารภมาปนกิจศพคุณแม่ป้ามารดา ผู้เป็น
บุพพการีนี้ แล้วบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานกิจอุทิศแด่ท่าน โดย
กตัญญูกตเวทีตามสัปปริสส์วิสัย ต้องตามนัยพุทธรูปว่า สัปปริสส์
ภิกษุเว กตัญญูกตเวที โหติ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษบุคคล
ย่อมเป็นผู้มกตัญญูกตเวที ดังนั ฯ

กตัญญู คือรู้อุปการคุณที่ท่านได้กระทำแล้วแก้ตน กตเวที
คือตอบแทนคุณของท่าน รวมเป็นกตัญญูกตเวที ทั้งสอง
อย่างนี้ ควรทำแก้มารดาบิดา ผู้เป็นบุพพการีบุพพการี ฯ มารดา
บิดามีอุปการคุณแก่บุตรธิดาของตนมากมายนัก ท่านเป็นบุพพา-

จารย์ คือเป็นผู้ส่งสอนบุตรธิดาของตนก่อนอาจารย์ทั้งปวง เป็น
พรหม คือเป็นผู้ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในบุตร
ธิดาของตน เป็นอาหุเนยัคคิ ไฟควรบุชาของบุตรธิดา เพราะฉะนั้น
บุตรธิดาควรกตัญญูกตเวที ตามลัทธิปริยัติวิสัย ๆ กตัญญูกตเวทีนั้น
จัดเป็นสองอย่างคือ กตัญญูกตเวทีในเวลาที่ท่านยังมีชีวิตอยู่อย่าง
หนึ่ง ในเวลาที่ท่านหมดชีพแล้วอย่างหนึ่ง ในเวลาที่ท่านยังมีชีวิตอยู่
นั้น คือเลี้ยงบำรุงให้ท่านเป็นสุขสำราญ ๑ ช่วยทำธุระกิจการงาน
ของท่าน โดยเต็มใจไม่หน่ายหนี ๑ ประพฤติตนให้เป็นที่น่าไว้วางใจ
ในการที่ท่านจะมอบทรัพย์มรดกให้ ๑ ดำรงวงศ์สกุลไม่ให้เสื่อมเสีย
ชื่อเลี้ยง ๑ รวมเป็น ๔ ประการ เป็นหน้าที่ของบุตรธิดาจะพึงกระทำด้วย
กตัญญูกตเวที เมื่อจะแสดงกิจที่บุตรธิดาจะพึงกระทำด้วย
กตัญญูกตเวทีอย่างสูงคือ มารดาบิดาไม่มีศรัทธา ไม่มีศีล ไม่มี
ศุตะ ไม่มีจาคะ ไม่มีปัญญา บุตรธิดามาแนะนำให้ท่านเป็นผู้มีศรัทธา
มีศีล มีศุตะ มีจาคะ มีปัญญา บุตรธิดามากระทำกิจ ๕ ประการ
นี้ นับว่าได้กตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาของตนอย่างสูง เหล่านี้เป็น
กิจที่บุตรธิดาจะพึงปฏิบัติในเวลาที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ เมื่อท่านสิ้นชีพ
ดวงดับดับขันธไปแล้ว ก็ต้องเปลี่ยนรูปการกระทำกตัญญูกตเวที
ในพระพุทธศาสนา นิยมการบำเพ็ญกุศลแล้วอุทิศไปให้ ต้องตาม
นัยพระพุทธภาษิตว่า เปตานิ ทกขิณิ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมณฺโสรั
เมื่อบุคคลมาตามระลึก ถึงอุปการคุณที่ท่านกระทำไว้แก่ตนในกาล

ก่อน ควรบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานกิจอุทิศไปเพื่อท่าน ๆ การ
 บำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานกิจอุทิศไปเช่นนั้น ชื่อว่าได้กระทำกิจตาม
 หน้าที่ของอุหมกตญญกตเวทิตะ ฯ

คุณคือ กตญญกตเวทิตะ น ย่อมเป็นเนติคิของอนุชน ในสกุ
 ของตนต่อไปในอนาคตกาล มารดาบิดาผู้หวังกตญญกตเวทิตะบุตร
 ธิดา ก็ต้องวางกตญญกตเวทิตะในมารดาบิดาของตนเป็นตัวอย่าง
 อาจารย์ผู้หวังกตญญกตเวทิตะในศิษย์ ก็ต้องวางกตญญกตเวทิตะใน
 บุพพจารย์ของตนเป็นตัวอย่าง ผู้ใหญ่ที่ไม่วางตัวอย่างเช่นนั้นไว้ แม้
 จะอุปการะผู้อื่นอยู่สักปานใด ก็ไม่อาจขาดแคลนต่อการทำบุญทำคุณ
 แก่คนไม่ชน ๆ การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานกิจอุทิศแก่ท่าน ที่
 เป็นบุพพการณและบุพพการณจะถึงหรือไม่ถึง ก็ชื่อว่าเป็นอย่างใด
 กระทำกตญญกตเวทิตะตามหน้าที่ของบุตรธิดาที่ดี ฯ

มารดาบิดามีบุตรธิดาดี ย่อมเป็นสง่าราศี ชวนให้ผู้อื่นชื่นใจ
 ปรารถนาอยากได้บุตรธิดาเช่นนั้นบ้าง บุตรธิดาที่ดี ก็ต้องอาศัย
 มารดาบิดาเอาใจได้ คือ ปาปา นิเวเรนติ คอยห้ามปรามจากความ
 ชั่ว เห็นสิ่งใดไม่ดี เป็นทางเสียหาย แม่เด็กน้อยก็ไม่ทอดธุระ คอย
 เกยจกนระแวงระวังไม่ให้ประพฤติชั่ว ย่อมนิยัตยของบุตรธิดาให้มี
 หิริโอตตปประตังแต่เด็ก ๆ อย่างดีไม่แต่อ่อน ๆ ฉะนั้น ๆ กตยาณ
 นิเวเรนติ ให้ตั้งอยู่ในความดี คอยขแรงแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติ
 แต่สิ่งที่ดี และหมั่นชโทษของความชั่ว แลตั้งคุณของความดีให้เห็น

เอง จะได้ชั่วประพฤติดีได้เอง เบาทรงการระวังตักเตือน แต่ขอ
 คำบัญชาของมารดาบิดาต้องทำตัวอย่างให้บุตรธิดาเห็น จะได้ดำเนิน
 ตาม ถ้ามารดาบิดาเป็นคนโหดร้ายฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ประพฤติโจร-
 กรรมเป็นคนชดกชะโมย ทำกาเมศุ่มิฉฉาจาร พุคปดไม่มีศีลคัม
 ธรรม เสพสุราเมรัย ดูปฉินดูปกัญชา ก็ยากอยู่ที่จะสอนบุตรธิดา
 ให้แยกจากตนไปได้ มีสุภาษิตกล่าวไว้ว่า คนเกิดมา ธรรมดา
 พงศ์เฒ่า เฒ่าเหต้ามั่นนอย ถึงกล้อยไม่ขาดหลุด ดังน เพราะฉะนั้น
 ผู้หวังบุตรธิดาดี ต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างในทางที่ดีด้วย บุตรธิดา
 จะได้ดำเนินตาม แม้จะไม่ไต่ทางต้องคน เป็นแต่ฝ่ายมารดาหรือบิดา
 ประพฤติดีได้คนหนึ่ง ก็เป็นทางส่งสอนบุตรธิดาได้ ถ้าไม่ได้เดี่ยวเลย
 เป็นการยาก เมื่อรู้ดีว่าจะเปนบุพพจารย์ที่ดีของบุตรและธิดาไม่
 ได้ ก็ควรหาผู้อื่นที่ดีช่วย และชักจูงให้เกิดศรัทธาปสาทะในพระ
 พุทธศาสดา แต่นั้นจะได้ตงตนเอง ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 ก็คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นมากมาย แต่บางคนจะได้ยกพระพุทธร-
 ภาษิตคาถาที่ได้อุทเทศไว้จนเบื่องตนว่า อกโกจุณิ มํ อวิณิ มํ เป็น
 อาติมาแต่ตง ดำเนินความอนเป็นเบองตนแห่งพระคาถานว่า คน
 เราเกิดมาในโลกลนี้ ย่อมได้ประสพพบพานทั้งของมีวิญญานและ
 ไม่มีวิญญานมากมายไม่มีที่ลุด ยังมีอายุยืนนานก็ยังพบพานโดย
 ลำดับ ๆ ของเหล่านั้นบางอย่างดี เป็นอิฏฐารมณพึงพอใจ บาง
 อย่างไม่ดี เป็นอนิฏฐารมณไม่พึงพอใจ จะได้อกพบเห็นตาม

ปรารถนาไม่ได้ ถ้าเลือกได้จะมีใครเป็นทุกข์ ต่างคนต่างเลือกเอา
 ตามชอบใจ แม้จะมีอำนาจวาสนาอันใหญ่หลวง อาจเขียนดี จำ
 จองข้าพชนคนทั้งปวงที่ไม่ชอบได้ตามประสงค์ กระนั้นคงไม่ไหว จะ
 มีเขียนคนที่ไม่ชอบใจ คงไม่มีเวลาประกอบกิจการงาน จะจองจำ
 คนที่ไม่ชอบใจ คงไม่มีเรือนจำจะขังพอ จะฆ่าคนที่ไม่ชอบใจ คง
 ไม่มีที่จะฝังศพ ทั้งใจเดาก็กลบกลอก คนที่ชอบที่ตนเห็นว่าดี อาจ
 เปลี่ยนแปลงเป็นไม่ชอบไม่ได้ได้ จะผดุงผด้นตามใจในขณะที่ไม่ชอบ
 จำต้องอยู่คนเดียวในที่ที่ไม่มีผู้คน ถ้าอยู่ด้วยกัน คงมีเวลาไม่ชอบไม่ได้
 จะต้องเป็นภาระเขียนดี จองจำ ข้าพชน ไม่สิ้นสุด ทั้งเป็นเวรกรรม
 ตามติดไปในอนาคตกาล ส้มเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ได้ทรงแสดง
 สัมมุทัยเหตุให้เกิดเวร และนิโรคความระงับเวรไว้ดังนี้ว่า อุกโกจณี
 มํ อวชิ มํ อชิ นิ มํ อหาลิ เม เป็นต้น ความว่า ชนเหล่าใด
 ผูกความชุนแค้นไว้ว่า ผู้นั้น ๆ ได้ด่าว่าเราแล้ว ได้ตีเราแล้ว ได้
 ผจญเราแล้ว ได้ตักของ ๆ เราไปแล้ว ดังนี้ เหว เตลัน น สัมมุติ
 เวรของชนเหล่านั้น ย่อมไม่ระงับได้ อุกโกจณี มํ อวชิ มํ อชิ
 นิ มํ อหาลิ เม ชนเหล่าใดไม่ผูกความชุนแค้นไว้ว่า ผู้นั้น ๆ ได้ด่า
 ว่าเราแล้ว ได้ตีเราแล้ว ได้ผจญเราแล้ว ได้ตักของ ๆ เราไปแล้ว
 ดังนี้ เหว เตลัน สัมมุติ เวรของชนเหล่านั้น ย่อมระงับไป ๆ มี
 อธิบายว่า โทษทุกข้อเป็นผลมาแต่ความมุ่งร้ายหมายชวญกัน เรียก
 ว่าเวร เวนนย่อมไม่ระงับด้วยเวร คือ ข้างหนึ่งกระทำเวร ข้าง

หนึ่งตอบเวอร์ โดยประสงค์จะให้เวอร์รับ เวอร์หนักดบเจริญขึ้น ดัง
 บุคคลที่ปรารถนาหมายจะดังท่อนไม้สะอาด แล้วเอาน้ำได้โครก
 ไปล้าง ท่อนหนักดบเป็นที่ปฏิภูม หรือดังบุคคลปรารถนาจะดับไป
 แล้วเอาเชื้อไฟเข้าไปเติม กดับดังเติมไฟนั้นให้ชวาทขึ้น หรือ
 เหมือนคนทะเลาะวิวาทกัน ต่างคนต่างกล่าวถ้อยคำโต้ตอบกัน แม้
 เหตุเดิมแต่เล็กน้อย ก็อาจตามปามโตใหญ่ได้ ดังเรื่องพระภิกษุชาว
 เมืองโกธัมพี อาศัยเหตุปรับอาบัติโทษกันเล็กน้อย ต่างคนต่างไม่
 ยอมแพ้ จนเหตุอันนั้นตามปามโตใหญ่ ถึงกับพระบรมศาสดาต้อง
 เสด็จหลีกไปอยู่บารกชิตวัน ดังนี้ เรียกว่าเวอร์ยอมไม่รับด้วย
 เวอร์ ๑ อเวอร์น จ ด้มุนนติ ก็แต่ว่าเวอร์ยอมรับด้วยความเป็น
 ผู้ไม่มีเวอร์ คือ ข้างหนึ่งกระทำเวอร์ ข้างหนึ่งไม่ตอบเวอร์ ดังเรื่อง
 ความโทษกประทุษร้ายมฆมาณพ แต่มฆมาณพไม่ตอบเวอร์ กดับมี
 เมตตาคิลิตต์ และเรื่องโจรที่ประทุษร้ายผู้มั่งคดเศรษฐี ๆ ไม่ถือโทษ
 กดับอุทิศส่วนกุศลที่ได้สร้างกระทำคณชกุฏถวายพระพุทธเจ้า ให้โจร
 ผู้ประทุษร้ายด้วย และพระดำรัสตรรกพราหมณผู้หนึ่งประหาร แล้ว
 ท่านมิได้ตอบ พราหมณนั้นหนักดบเต็มได้ อย่างนี้เรียกว่า เวอร์ยอม
 รับด้วยความไม่มีเวอร์ ข้อความที่ได้อธิบายมานี้ ก็ต้องตามพระ
 พุทธภาษิตว่า อกุโกเชน ชินะ โกรธ พึงชนะความโกรธของเรา
 ด้วยความไม่โกรธของเรา อดำรุ ด้ารุณา ชินะ พึงชนะความไม่
 ดีของเรา ด้วยความดีของเรา ดังนี้ ๑ เมื่อข้างหนึ่งไม่ก่อเวอร์แล้ว

ข้างหนึ่งยังจะขึ้นก่อประทุษร้าย โดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม โทษ
 ทุกขจะพึงมีแก่ผู้นั้น ผู้นั้นยอมจะแพภัยตัว อาศัยเหตุเช่นนั้นแต่ พระ
 บรมศาสดาจึงทรงแต่งตั้งเหตุสืบประการ อันจะมีแก่ผู้ประทุษร้ายเขา
 ข้างเดียว ด้วยพุทธพจน์ว่า โย ทณฺเฑน อทณฺเฑตุ อปฺปทญฺเฐตุ
 ทุสฺสํติ ดังนี้ ความว่า ผู้ใดประทุษร้ายในเหล่าท่านผู้ไม่มีอาชญา
 ผู้ไม่ประทุษร้าย ด้วยอำนาจอาชญาของตน (คือประทุษร้ายในท่าน
 ผู้ไม่มีความผิด) ทศนุมนเบบตริ จํนํ ชิปปเมว นิคฺคจฺจติ ผู้
 ประทุษร้ายนั้นยอมถึงฐานะสืบอย่าง อันใดอันหนึ่งพด้นทีเดียว เวทน
 ฌรุตํ คือ เวทนาเขมงวด ได้แก่ความไม่ผาสุก อันเป็นเหตุให้เกิด
 ทุกขเวทนาดำหัดอย่างหนึ่ง ขานํ คือความเดือดร้อนทรพยต์มบค้อย่าง
 หนึ่ง สรรวิธํ ว เกทนํ คือความถูกทำร้ายร่างกายอย่างหนึ่ง ครุก
 วาปี อาพาธํ คือความอาพาธหนัก ได้แก่โรคที่ไม่เป็นวิสัยของ
 แพทย์จะพึงรักษาอย่างหนึ่ง จิตฺตกฺกฺเขปํ ว คือความฟุ้งซ่านแห่ง
 จิตต์ ได้แก่ความเลี้ยวจริตอย่างหนึ่ง ราชโต วา อุปฺสํคํ คือ
 ความของขัดแต่พระราช ได้แก่ราชภัยอย่างหนึ่ง อพฺภกฺขานํ ว
 ทารุณํ คือความกล่าวดูชวร้าย ได้แก่ความครหาตีเตียนเบตา ๆ
 อันเป็นเหตุให้เกิดเสื่อมเสียช่อเลี้ยง ปริกฺขยํ ว ฃาตํ ความเสื่อม
 ไปแห่งญาติทั้งหลาย ญาติคนใดพอจะเป็นที่พึ่งอาศัยได้ บังเกิดให้
 แตกร้าวไปอย่างหนึ่ง โภคานํ ว ปภงฺกุนํ คือความย่อยยับแห่ง
 โภคสมบัติ อย่างเศษฐิผู้หนึ่ง มีเงินกลายเป็นถ่านไฟ อถวํสํ

อคารานิ อคฺคิ ทหติ ปาวโก คือไฟย่อมไหม้ดีถานบ้านเรือนอย่าง
 หนึ่ง นี่เป็นโทษทุกข์ที่จะพึงประสพในปัจจุบัน กายสฺส เกทา
 ทุปฺปนฺนํ นิรยํ โส อุปปชฺชติ เพราะกายแตกดับทำลายไป คน
 บัญญาทราบ ผู้ประทุษร้ายต่อผู้ไม่มีอาชญาผู้ไม่ประทุษร้ายนั้น ย่อม
 อุปฺปตฺตํในนिरยคฺคิ ดังนี้ ดมเด็จพระบรมศาสดา ได้ทรงแสดงโทษทุกข์
 ดิบประการของผู้ประทุษร้ายเขาข้างเดียว ดังแสดงมานะนี้ ฝ่ายผู้
 ไม่ประทุษร้าย ชื่อว่าได้งดสมันตบารมให้ขึ้นไป ดังพระพุทธเจ้า
 เมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์ มิได้ผูกเวรในพระเทวทศตฺตํ ส่วนพระ
 เทวทศตฺตํผูกเวรในพระองค์ พระเทวทศตฺตํก็แพภัยตัวไปเอง พระองค์
 ได้ชื่อว่างดสมันตบารมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนสำเร็จพระโพธิญาณ นี่เป็น
 ตัวอย่างของพระบรมครูที่ดำเนินมา อันพุทธศาสดนิกชนผู้เป็นศิษย์
 ควรดำเนินตาม ฯ แต่ยังเป็นปุณฺณไม่สำเร็จอนาคามีผล ยากที่จะ
 ห้ามมิให้โกรธ เพราะความโกรธเกิดขึ้นโดยหาเจตนามิได้กัมิ เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น อย่าดูอำนาจความโกรธที่เกิดขึ้น ถอนตัวกรรมคือความ
 อุดทน ฯ ซึ่งคํานั้น จัดโดยปริยายเป็น ๓ คือ ความอดทนต่อทุกข์
 อันเป็นที่ตั้งแห่งโธระ ได้แก่ความอดทนต่อความอยากได้ในทางที่
 ผิด ไม่ชอบธรรมอย่างหนึ่ง อดทนต่อทุกข์เป็นที่ตั้งแห่งโทสะ ได้แก่
 ความอดทนต่อถ้อยคำที่บุคคลอื่นด่าว่าบริภาษต่าง ๆ อย่างหนึ่ง อด
 ทนต่อทุกข์เป็นที่ตั้งแห่งโมหะ ได้แก่ความอดทนต่อทุกข์เวทนา อัน
 เกิดขึ้นในเวทนาเจ็บไข้อย่างหนึ่ง ความอดทนทั้ง ๓ ประการนี้ ส่วน

เป็นผลดีทั้งนั้น ๑ ความอดทนต่อความอยากได้ ไม่ต้องร้อนใจ
 ประพฤติทุจจริต ความอดทนต่อโทสะ ไม่ต้องฉุนฉุนกระทำได้ด้วย
 อำนาจโทสะ ทำให้เสียใจในภายหลังว่า พุโถ่พุถัง ไม่พอที่พอทางเคย
 ดึงนี้ ความอดทนต่อทุกขเวทนา ก็เป็นปัจจัยให้ได้สติสัมปชัญญะ
 ในมรณะสมัย อันเป็นคุณต้องประสงค์นัก ความอดทนทั้ง ๓ อย่าง
 นี้ แต่ละอย่าง ๆ ล้วนมีคุณโดยนัยดังแสดงมานั้นเป็นต้น แต่ความ
 ประสงค์ในนี้ หมายถึงเอาอดทนต่อทุกขเป็นที่ยึดแห่งโทสะ บุคคล
 อาศัยเรื่องเล็กน้อย แล้วบันดาลโทสะทะเลาะวิวาทกัน จนเหตุอัน
 นั้นตามปามใหญ่โต ก็เพราะไม่มีขันติ ถ้ามีขันติ แม้แต่ข้างหนึ่ง
 เรื่องนั้นอาจจะสงบ เสร็จจะพึงสงบ แต่ขันติที่จะเป็นไปได้ ต้องอาศัย
 โยนิโสมนสิการ คือความกระทำในใจโดยแยบคายโดยอุบายที่ชอบ
 ด้วย โยนิโสมนสิการนั้น ไม่มีกำหนดว่าชนิดไหน เป็นอย่างไร
 การกระทำในใจโดยแยบคายอย่างไรก็ตาม โทสะสงบระงับได้ อัน
 นั้นจัดเป็นโยนิโสมนสิการดี หรือโยนิโสมนสิการเรื่องมรณะเป็น
 อารมณ์ว่า คนที่เขาว่าว่าเรา นี้ อยากรู้คงต้องตาย ถึงเราก็คงตาย
 ไม่มานั่งรำวึกกันอยู่ได้สักก็มากน้อย สัพเพ มัจจุรํ ยนฺติ สัพเพ
 มัจจุปรายณา ย่อมไปสู่อำนาจแห่งมัจจุราชด้วยกันทั้งหมด มีความ
 ตายเป็นเบืองหน้าด้วยกันสิ้น ยิ่งตั้งอยู่ในมัจฉิมวียปัจฉิมวีย ก็ยิ่ง
 ใกล้ต่อมัจจุเร็วกว่าปฐมวีย อันที่จริงความตายนั้น ไม่มีกำหนด
 นิमित्तหมาย แม้จะมีหมอดทำนายก็ไม่แน่นอน ถ้ามีอาชวาทมาตร

หมาย คิดทำลายกันต่อไป จักเป็นเวรกรรมต่างผลาญกันไม่มีสิ้น
 ดูก เมื่อสดุดใจได้ความดังเวชในมรณคติ แต่นั้นพึงเจริญเมตตา
 คือความแผ่ไมตรีจิตต์ลงในตน ยกตนเป็นอุปมา ว่าเราเกิดยุคทุกข
 ยากได้สุข หนใด ผู้หนักเป็นเช่นนั้น แล้วพึงวางเมตตาจิตต์ให้เป็น
 ไปในผู้อื่น ถ้าผู้ทนชอบพอหรือมริยดีเป็นกลาง พอเจริญเมตตา
 จิตต์ให้เป็นไปโดยง่าย แต่ส่วนคนที่ตนไม่ชอบ จะยังเมตตาจิตต์ให้
 เป็นไปได้โดยยาก เมื่อเป็นเช่นนั้นควรนึกค้นหาความดีของเขาบ้าง
 คนซึ่งจะดีถ้วนเดียว หรือจะชั่วถ้วนเดียวไม่มี บางคนปากร้ายแต่
 ใจดี บางคนเจ้าโหดแต่เขามีอุปการะ ควรนึกถึงความดีของเขา
 เช่นนั้นเป็นต้น อาจยังเมตตาจิตต์ให้เป็นไปในบุคคลเช่นนั้นได้ ผู้ที่
 ประกอบด้วยเมตตาจิตต์ จะยินดีในผู้อื่นเป็นสุขสำราญ ไม่แ
 เห็นใครที่เป็นศัตรู ปล่อยวางอาชญาได้ ไม่ต้องหวาดหวั่น คิน
 หรือหุดบกเป็นสุขสำราญ สัมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ได้ทรงแสดง
 อานิสงส์ของผู้ที่มีเมตตาจิตต์ ดังนี้ว่า สุข สุขุม อดทนเป็นสุข สุข
 ปฏิพัชฌณิก คินเป็นสุข น ปากดี สุขุม ปลอดดี ย่อมไม่ฝันร้าย
 มนุสด้าน บิโย โหติ ย่อมเป็นที่ชอบใจของมนุษย์ทั้งหลาย มนุสด้าน
 บิโย โหติ ย่อมเป็นที่ชอบใจของมนุษย์ทั้งหลาย เทวดา รักษนติ
 เทวดาทรงหทัยย่อมรักษา นาคดี อคฺคิ วา วิดี วา สคฺคิ วา
 กมฺติ ไฟหรือยาพิษ หรือศัสตรา ย่อมไม่ต้องผู้เจริญเมตตาจิตต์
 นั้น คุวณฺณ จิตฺตํ สมาริยติ จิตต์ของผู้เจริญเมตตาจิตต์ ย่อมตั้งมั่น

เป็นดมาธิเร็ว มุขฉนโน วิปปลัทธิ ดีหน้าของผู้เจริญเมตตาคิตต์
 ย่อมมองได้ อัสมมุโพ โกถ กโรติ ย่อมมีสติไม่หลงตาย อุตฺตริ
 อปฺปวิวิชฌนฺโต พรหมโถกฺกโค โหติ เมื่อยังไม่ดำเ็จพระอรหัตต
 ธรรมอันยัง ย่อมไปเกิดในพรหมโลก เมตตาทาณนามีอนันตัง
 กว้างขวางฉะ^๕น ๗

บุคคลผู้ปรารถนาความดีชั่วด้วยหวังความดังบระงับ ไม่
 ควรรำพึงถึงอารมณ์อันเป็นอดีตล่วงไปแล้วว่าคนนั้นคนโน้น ได้ทำ
 ได้ว่าเรา เช่น^๕นั้นเช่น^๕นี้ ควรมีขันตีโยนิได้มณฑิการเมตตาคิตต์ดัง
 แด่ดงมา จะพึงเป็นผู้ปราศจากเวรภัย โดยนัยพุทธภาษิตดังแด่ดง
 มาฉะ^๕นแด ๗

กุศลบุญราศีทักษิณานุปทานกิจ อันพระยาสุรินทรภาชัย นาย
 ร้อยโทเจียก พร้อมด้วยหมู่ญาติมิตรดหาย บำเพ็ญอุทิศแด่คุณแม่
 เป้า มารดาผู้^๕เป็นบุพพการี^๕นี้ จงดำเ็จมบุญญผลแต่ท่านผู้^๕ล่วงดับ
 ไป โดยควรแก่ฐานะวิสัยทุกประการ เทอญ ๗

พระศาสนโสภณ

วัดมกุฏกษัตริยาราม

สวัสดิธรรมกถา

นายณศุภ โพชฌมา คปด้า นายณศุภรินทรียส์วร

นายณศุภ ดัพพนิสส์คคะ โสคธิ ปดส์ดามี ปาณินนติ ฯ

บัดนี้จะวิธัชนา สวัสดิธรรมกถา มาในสุพรรณมธุร ดำเนิน
ความว่า เราตถาคคย้อมไม่แแต่เห็นสวัสดิความเจริญ ของประชาชน
ทั้งหลาย นอกจากปัญญา นอกจากความเพียร นอกจากความ
ระวิงอินทรีย์ นอกจากความดละการถอมนทั้งปวง ดังนี้ ฯ

ในพระพุทธานุชาตินี้ มีธรรม ๔ ประการ คือ โพชฌมา ได้แก่
ปัญญา ๑ ตะบะ ได้แก่ความเพียร ๑ อินทรีย์สังวร ได้แก่สติ ๑
ดัพพนิสส์คคะ ได้แก่ความดละการถอมนทั้งหมด ๑ ซึ่งเป็นสวัสดิ
ความเจริญ ของประชาชนทั้งหลาย ฯ

อธิบายว่า โพชฌมาคือปัญญานั่น อันดารุชนอบรมดละ
ความรู้ความฉลาดให้เกิด แต่ต้นเหตุคือหมั่นไต่ถามข้อความที่ตวยัง
ไม่รู้จากท่านผู้รู้ ๑ ตั้งใจดละฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ หมั่นตรึก
ตรองพินิจพิจารณาให้เข้าใจแจ่มแจ้งประจักษ์ชัด อบรมฝึกหัดทำ
ให้ปัญญานั้นเกิดมีเป็นคุณดละบัตชนในตน ๑ ทำให้เป็นคนฉลาด
สามารถตั้งตัวได้ไม่ดละจมบอบ เป็นความดละดีเจริญรุ่งเรืองใน
ทางโลก เป็นประการต้น ฯ

เมื่อดารุชนบำเพ็ญปัญญาให้เกิดขึ้นแล้ว ก็รู้จักความดละ

ความเจริญโทษคุณชั่วดี มีความเพียรคือตะบะผลาญเผาเหตาคความ
 เด็ดมโทษชั่วให้ย่อยหมดไป เพียรทำความเจริญคุณประโยชน์ความ
 ดีให้มากขึ้น ดังตัวใดเป็นหลักฐาน เป็นที่อิงอาศัยของอนุชนบริวาร
 ให้ได้ความร่มเย็นเป็นสุข พ้นจากทุกข์ภัยพิบัติ เป็นศิริสวัสดิอุดม-
 มงคล ดังพระพุทธชนิพนธ์ที่ตรัสว่า ศโป ฯลฯ เอตมมงคลมุตตมัม
 ตะบะ คือความเพียรนั้นเป็นมงคลอันสูงสุด นเป็นสวัสดิคติความเจริญ
 ในโลกเป็นข้อที่ ๒ ฯ

ผู้บัญญัติความฉลาดแต่เพียรทำตามบัญญานัน ต้องมีสติความ
 เฉลียวควมคุมกำกับด้วยจะได้ไม่พลั้งพลาด สัมเด็จพระบรมโกล-
 นาถจึงตรัสอินทริยสังวรคือสติต่อไป ความระวัง หู ตา จมูก ลิ้น
 กาย ใจ ย่อมดำเริ่ใจได้ด้วยสติ คนมีสติประจักษ์มั่นคงอยู่ในตน ก็พ้น
 จากความพลั้งพลาด เช่นจะทำกิจการอะไรด้วยกาย จะพูดเรื่อง
 อะไรด้วยวาจา หรือจะนั่งคิดพิจารณาเหตุการณ์ที่ดำคัญอะไรด้วย
 ใจ ก็มีสติควบคุมกำกับไปด้วย ไม่ดั่งสติเหม่อเผลอไปในเรื่องอื่น ๆ
 ย่อมได้ผลดำคัญคือความไม่พลั้งพลาดผิด ก็ชื่อว่าตั้งอยู่ในพระมหา-
 สัมณดุฎาษิตว่า สติ สัพพศุทธ ปตฺถิยา สติจำปรารภนาในเรื่อง
 ทั้งปวง เมื่อไม่พลาดผิดเดี่ยหาย ก็เป็นสุขสบายเจริญรุ่งเรืองพ้น
 เเวรภัยพิบัติ จึงเป็นสวัสดิคติความเจริญไม่เสื่อมทรามในโลกเป็นข้อ
 ที่ ๓ ฯ

ผู้บัญญัติความฉลาด มีสติความเฉลียว กับมีความเพียรอัน

เป็นตะบะ จะได้ตั้งหน้าตั้งตาดะโทะทุจจริตอย่างหยาบที่ด่วงทางกาย
 วาจา ซึ่งผ่านพระราชกำหนดกฎหมาย ทำด้ายดั่งสุขประโยชน์
 ของผู้อื่นทั้งหมด แด่ละเด็กงดความประพฤติไม่ด้อย่างกลางทั้ง
 ดั้นที่พ้นจากกฎหมายห้ามปราม ก็จะได้ความร่มเย็นเป็นสุข พ้น
 จากทุกขภัยพิบัติอันตราย คงตัวได้มั่นคง ดำรงวงศ์สกุลให้เจริญรุ่ง
 เรืองสืบสายยืนาน ทำกิจการให้เป็นประโยชน์แก่คนแ่คนอื่น
 คดอดถึงประเทศแ่ชาติได้มีความดามารถของตน จนวายุชนม์
 ด่วงดับไป ไม่ด่มจมน้ำ น้เป็นด่วัดดีความเจริญอย่างดีในโลก
 เป็นข้อที่ ๔ ๑

ส่วนผู้ปฏิบัติในทางศีลธรรม ถ้าบำเพ็ญบุญญาให้เกิดม้ขึ้น ก็
 รู้จริงตามความจริงของสังขารแ่ธรรม เป็นความเห็นชอบ ทำ
 ให้ความคิดพูดทำเดียงซ้เพียรดีตั้งใจชอบไปตามกันหมด เป็ดอง
 ปลดปล่อยจิตต์ทวิวิปลาศให้พินาศไป เป็นมรรคแห่งวิสุทธิตความ
 บริสุทธิมองได้พิเศษกว่าด้ามบุญญา ด่มได้พระบรมศาสดาจึง
 ตรัสว่า ปณณาย ปริสุตฺตติ ผู้ปฏิบัติยอมบริสุทธิตด้วยบุญญา นับ
 ว่าเป็นด่วัดดีความเจริญอย่างด้าคัญในทางธรรม น้เป็นข้อที่ ๕ ๑

ด้ารุชนผู้ปฏิบัติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป ก็ต้องอาศัยบุญญาที่พิจารณา
 เห็นด่มุทัยคือความอยาก แ่มรรคคือค้ดัดมาธิบุญญาชัดเจนแ่
 จึงเพียรระวังด่มุทัยไม่ให้เกิด ถ้าขึ้นเกิดขึ้น ก็เพียรละเดี่ย มรรค
 ที่ยังไม่เกิด ก็เพียรทำให้เกิดม้ขึ้น มรรคที่เกิดแ่แล้ว ถ้ายังบกพร่อง

ก็เพียรเพิ่มเติมทำให้บริบูรณ์สมบูรณ์จนเต็มที ทั้ง ๔ ความเพียรนี้
 ดำเนินช่วยกันแผดเผาต่างผดเผา ให้สมุทัยอันตรธานกรอบเกรียม
 เเหี่ยวแห้งไหม้หมดหมดสิ้นดับสูญไป เมื่อสมุทัยต้นเหตุของทุกข์
 ดับ ทุกข์ก็เป็นผลดับไปตามกัน จึงเป็นสวัสดิธรรมอันสำคัญใน
 ทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระลุ่มคตจึงตรัสว่า วิริเยน ทุกข-
 มจฺเจติ ดำรงชนพ้นทุกข์ได้ด้วยความเพียร นี่เป็นข้อที่ ๒ ฯ

ผู้ปฏิบัติต้องมีสติระงับตา หู จมูก ตีน กาย ใจ คุมกำกับไม่ให้
 เกิดความยินดียินร้าย ในเวทนาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูก
 ต้องเย็นร้อนอ่อนแข็ง รู้จักเรื่องราวในใจ หัดใจให้เป็นอัมพัชฌ์เบกขา
 คือเป็นกลาง ๆ ในอารมณ์ทั้ง ๖ เหตุที่จะเกิดความกำหนัดความขัด
 เคือง คือความชอบเกิดขึ้นก่อน หายหนเข้าเกิดความยินดี มาก ๆ
 เข้าเกิดความดีใจ แก่กล้าขึ้นอีกเกิดความกำหนัด ควรระงับตั้งแต่
 ชอบเป็นต้น ถ้าไม่ระงับ ก็จะเกิดต่อ ๆ ไปจนถึงกำหนัดในกามสุข
 เป็นกามตัณหา ภวตัณหา ม่ายตรงกันข้าม ความไม่ชอบเกิดขึ้น
 ก่อน หายหนเข้าเกิดความยินร้าย มาก ๆ ขึ้นเกิดความเสียใจ
 แก่กล้าหนักขึ้น เกิดความขัดเคืองเกลียดชังในสิ่งที่ไม่ถูกใจ อยาก
 ให้สิ่งนั้นดับสูญไปเป็นวิภวตัณหา การมีสติระงับอินทรีย์ ๖ ไม่
 ให้เกิดความยินดียินร้าย เป็นสัมมิโกบายปราบปรามตัณหา ซึ่ง
 เป็นสมุทัยเหตุให้เกิดทุกข์ ได้รับผลเป็นสุขดีบายรมเย็น เป็นสวัสดิ
 ความเจริญอันสำคัญในทางธรรมปฏิบัติ จัดเป็นข้อที่ ๓ ฯ

๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

อาทานปฏินิสังคเค อนุปาทาย เย รัตนา

ชื่อนาถวา ชุตินนโต เต โดเก ปรีนิพพุตา

อริยสาวกเหล่าใด อภิรมย์ในธรรมเป็นที่ตั้งละคั่นความถ้อยมั่น
ไม่มีอุปาทาน อริยสาวกเหล่านั้นนั้นอันอาสวะ มีความรุ่งเรืองชัชวาท
ปรีณิพพานดับกิเลสและกองทุกข์ได้หมดในโลก นเป็นลัทธิดีความ
เจริญอย่างยอดเยี่ยม เป็นข้อที่ ๔ ๗

ดีริเป็น^๕ลัทธิ^๖คติความ^๗เจริญ^๘ของ^๙ประชาชน โปชนา คือ^๔ปัญญา ๑
 ตะบะ คือ^๑ความ^๒เพียร ๑ อินทรีย์^๓สังวร คือ^๑สติ ๑ อัปปนิ^๑สั^๒ค^๓คะ การ
 สั^๑ตะ^๒ความ^๓ถ^๔อม^๕น^๖ท^๗ง^๘ห^๙ม^{๑๐}ด ๑ รวม^๕เป็น ๔ ด้วย^๒ประ^๓การ^๔ณ^๕น ๑

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ແຕ່ງເມື່ອ ພ. ຄ. ໒໔໗໔

อุตสาหกรรมเทคโนโลยี

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

มาตาเปติภร ชนคํ
 สันหํ สฉิดสมภาลํ
 มจฺเจรวินเย ยุตํ
 ตํ เว เทวา ตาวตํลํ

กุเตเชฏฺฐาปจายินํ
 เปสฺสณฺเยยปฺปหายินํ
 สจฺจํ โกชาภิกฺขุ นรํ
 อาหุ สปฺปปริโส อิตฺติ ฯ

๒๕
 บดิน พระยาสุรินทรภักขัย เจ้าภาพจัดการฌาปนกิจศพคุณ
 เป้าผู้เป็นมารดาของตน เพื่อดำรงธุระการในอวด้าน แล้วยำเพ็ญ
 ทักษิณานุประทานอุทิศไปให้ท่าน ด้วยความกตัญญูกตเวทิตาตามวิสัย
 แห่งลัทธิบุรุษ และเพื่อยังความปรารถนาของท่านให้สำเร็จเสร็จ
 สิ้นลงในคราวนี้ด้วย เพราะมารดาบิดาที่ปรารถนาบุตรก็ต้องการผล
 ที่ประสงค์ ๕ ประการ ดังนี้แจ้งอยู่ในนิพนธ์พุทธภาษิตว่า

ปณฺจ จานานิ สมนฺตํ ภโย วา โน ภริสฺสตี กุลวโธ จิรํ ติฏฺฐเจ ธตฺวา ปน เปตานํ	ปุคฺคํ อิจฺจนฺติ ปณฺทิตา กิจจํ วา โน ภริสฺสตี ทายชฺช ปฏฺฐิปชฺชตี ทกฺขิณํ อนุปฺปทสฺสตี
---	---

บันทึกทั้งหลาย พิจารณาเห็นสถาน ๕ ประการจึงปรารภนา
บุตร สถาน ๕ ประการนั้น ดังนี้ บุตรของเราเพียงแต่จกเดียวเรา ๑

จักทำกิจของเรา ๑ วงศ์กุตของเราจักดำรงอยู่นาน ๑ บุตรจะปฏิบัติ
 คนด้นมควรเป็นทายาท ๑ และเมื่อเราล่วงดับไปแล้วจักทำบุญอุทิศ
 ให้ ๑ ดิงหน ๗ พระพุทธรูป ๕ ทรงแต่งตั้งความปรารถนาของ
 มารดาบิดาผู้เป็นบัณฑิตโดยสถาน ๕ ประการ ยกการเลี้ยงเป็นข้อ
 ที่ ๑ การทำกิจเป็นข้อที่ ๒ การดำรงวงศ์กุตเป็นข้อที่ ๓ การ
 ประพฤติคนด้นมควรเป็นทายาทเป็นข้อที่ ๔ และการทำบุญอุทิศให้
 เป็นข้อที่ ๕. ข้อคนบุตรธิดาจะพึงกระทำได้ในสมัยเมื่อท่านยังมีชีวิต
 อยู่ ข้อที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ จะพึงทำได้เสมอไป ทั้งในเวลาที่ท่านยังมี
 ชีวิตและสิ้นชีวิตแล้ว ส่วนข้อที่ ๕ จะพึงทำได้ต่อเมื่อท่านสิ้นชีวิต
 แล้ว เมื่อบุตรธิดามาปรารภถึงท่านแล้วทำบุญอุทิศให้ จึงชื่อว่ายัง
 ความปรารถนาของท่านให้สำเร็จครบบริบูรณ์ทั้ง ๕ จักว่าเป็นอัน
 ได้บำเพ็ญมาตามปิตุบัญญัติฐานธรรมเต็มภูมิของสัตว์บุรุษ ท่านเจ้าคุณเจ้า
 ภาพก็ได้บำเพ็ญมาตามบัญญัติฐานธรรมอนุวัตตามนัยครบถ้วนแล้ว เพราะ
 มารดาของเจ้าคุณเจ้าภาพนั้นปรากฏตามประวัติว่า เป็นผู้มั่นใน
 อุตตัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ในทางดีมาปฏิบัติ ทั้งเป็นผู้อบรมบุตร
 ให้เจริญเป็นหลักฐานในอิฏฐูผลทันตาเห็น แม้จะมีใจคิดไปในทาง
 หงุดหงิดด้วยอำนาจโทษะคามวิสัยของปุถุชน ก็ยังได้อาศัยบุตรคือ
 เจ้าภาพเป็นผู้พยายามปลดปล่อยให้เบียดงด้วยอาการที่ประพฤตินดี
 และด้วยการศึกษาอบรมดี จนตั้งตนได้ในอิฏฐูผลอันท่านได้ชมได้
 เห็นทันตา แม้ยิ่งกว่านั้น เมื่อท่านสิ้นชีพไปแล้ว เจ้าคุณเจ้าภาพ

ก็ได้พยายามค้นคว้าหาหลักธรรมอันเป็นอุบายสำหรับปราบความ
 โกรธและความประวิษะรวบรวมเป็นเล่มขึ้น ให้ชื่อเรื่องว่า ฉันไม่
 โกรธ สำหรับแจกเป็นธรรมพดฺ์บรรณาการอีกส่วนหนึ่ง ก็เพื่อจะ
 ให้ท่านทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งแล้วรับอนุโมทนา เพื่อจะ
 ได้เป็นหนทางทำให้บริสุทธิ์จากกิเลสเช่นนั้น ซึ่งเป็นทางมาแห่ง
 ความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปในสัมปรายภาพ.

ท่านเจ้าคุณเจ้าภาพได้บำเพ็ญมาคฤฐานธรรมดังกล่าวมานี้
 จัดว่าบำเพ็ญวิคตบถ คือทางดำเนินของสัตว์บุรุษ เพราะท่านที่จะได้
 นามว่าเป็นสัตว์บุรุษ ต้องมีวิคตบถอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเครื่องหมาย
 ตามเทศนานัยพุทธภาษิตว่า มาตาเปติภริ ชนฺตุ กุเดชฺชฺฐาปจายิน
 เป็นตน มีเนื้อความว่า เทพเจ้าชนดาวดั่งดั่งสวรรค์ ได้กล่าวเรียก
 นรชนผู้เป็นบุคคลเลื่องมารดาบิดา สัมมาการจะแก่ผู้ใหญ่ในสังคม
 มีวาจาตะเยียดเจรจาแต่ถ้อยคำอันจะก่อให้เกิดมิตรส้นถระ เว้นคำ
 ล่อล่ียดให้เขาแตกร้าง ประกอบตนในอุบายเครื่องบำบัตินัจฉริย-
 โทษ ตั้งตนอยู่ในศีลย์ในธรรม ครอบจำความโกรธเสียได้ ว่าเป็น
 สัตว์บุรุษ ดังนี้ ๆ ตามพระพุทธานุศาสนิตน แสดงโดยบุคคลาธิฐาน
 แต่จัดเป็นคุณธรรมตามประการที่กล่าวแล้วเป็น ๗ ประการ เรียก
 ว่าวิคตบถ แปลว่า ทางแห่งความประพฤติ เป็นปฏิปทาของท่าน
 ผู้เป็นสัตว์บุรุษ มีการเลื่องมารดาบิดาเป็นข้อต้น เพราะมารดาบิดา
 เป็นบุพพการีคนแรก ตั้งอยู่ในฐานเป็นบุคคลพิเศษที่บุตรธิดาจะพึง

ดัดการระหนึบถือโดย ๓ สถาน

ตามพระพุทธภาษิตบรรหารใน

ดพรหมกสูตรว่า

พรหมาคี มาตาปิตโร

บุพพาจารย์ยาติ วุจฺจเร

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ

ปชาย อนุกมฺปกา

มารดาบิดาผู้เอ็นดูบุตรของตน ท่านกล่าวว่า เป็นพรหม เป็น
 บุพพาจารย์ และเป็นอาหุเนยฺยบุคคลของบุตร ดังนี้ ๑ มารดาบิดา
 ที่ได้นามว่าเป็นพรหม ก็เพราะมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา
 แผ่ไปในบุตรเป็นนิตย์ เพราะคุณมีเมตตาเป็นต้นนั้น ย่อมชักนำให้
 ท่านเป็นผู้อุปถัมภ์บุตรธิดาโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ดัดได้
 หงเดอดเนอออกอุปถัมภ์ ตลอดจนแนะนำพรำสอนด้วยหวังให้บุตร
 ธิดาเจริญด้วยความรู้ความประพฤติ ท่านจึงได้นามเพิ่มอีกว่าเป็น
 บุพพาจารย์ และเพราะฐานะ ๒ ประการนี้ จึงทำให้ท่านตั้งอยู่ใน
 ที่เป็นอาหุเนยฺยบุคคลของบุตร คือเป็นผู้ควรที่บุตรจะพึงกระทำ
 ดัดการบูชา บุตรธิดามาระดัดถึงอุปการะพร้อมด้วยคุณสมบัติของ
 ท่านอย่างนี้ แล้วปฏิการคือเลี้ยงดูท่านให้เป็นสุข เติมน้ำใจท่าน
 ให้ดีดชื่น จิตว่าเป็นการเลี้ยงมารดาบิดา เป็นวัคคบทข้อต้น คุณ
 ขอนเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นคนกตัญญูกตเวที เพราะเป็น
 เครื่องเตือนใจไม่ให้ลืม ไม่ให้เอาเปรียบต่อท่านที่มีคุณ และเป็น
 มุตรากที่จะชักนำบุคคล ให้เป็นผู้มีดีมีมาการจะแก่ผู้ใหญ่ เหตุดังนี้
 ท่านจึงจัด กุเดเชฏฐาปจายนะ เป็นวัคคบทในลำดับไป การเคารพ

นบมอบต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ชื่อว่ากุเลเชษฐาปจายนะ ที่จริงใน
 ตระกูลหนึ่ง ในครอบครัวหนึ่ง หรือในสังคมหนึ่ง ตลอดจน
 ประเทศบ้านเมือง ต้องมีท่านที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่เป็นประธานปกครอง
 หมู่ชนนั้น ๆ แม้ในทางพระศาสนา ก็ต้องมีพระเถระซึ่งเป็นประธาน
 ในสังฆ เป็นหัวหน้าในสังฆสมาคม การตั้งมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่
 ซึ่งเป็นประธานหรือเป็นหัวหน้าในหมู่ชนนั้น ๆ ย่อมเป็นหลักสำคัญ
 ทั้งในทางโลกทางธรรม เป็นอธิปไตยปฏิบัติ แม้สมเด็จพระผู้มี
 พระภาคเจ้าก็ได้ตรัสไว้ในอธิปไตยธรรมสูตรว่า ยาวกัณฺณจ ภิกขเว
 ภิกขุ เย เต ภิกขุ เถรา รตฺตณฺณ จิรปพฺพชิตา สังฆปิตโร
 สังฆปริณายิกา ดังนี้เป็นต้น คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็น
 พระเถระ เป็นผู้มีราตรี เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก ภิกษุมา
 ดักการะเคารพนบถบูชา เชื้อพงศ์วงศ์ของท่านเหล่านั้นอยู่
 ตราบใด พึงหวังแต่ความเจริญฝ่ายเดียว ไม่ต้องหวังความเสื่อม
 ดังนี้ เพราะการตั้งมาคารวะเคารพนบถเช่นนั้น เป็นการรวมกำลัง
 กายและใจให้ไปรวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน ทำลายความถือเราถือเขา
 และความกระด้างกระเดื่องได้ แม้เพียงการตั้งมาคารวะต่อผู้ใหญ่
 ในตระกูลเช่นมารดาบิดาหรือพี่บ้าน้าอาบุญย่าตายาย ก็ยังเป็นเครื่อง
 หมายแห่งความเป็นดีบุรุษแล้ว ถ้ายิ่งขยายไปจนถึงหมู่หรือสังคม
 อื่น ๆ ก็ย่อมทำให้มีอชยาศัยกว้างขวาง ดำรงถูกไมตรีได้กับคน
 ทุกชน และจะได้คนเหล่านั้นเป็นกำลังใหญ่ช่วยเหลือในการงานทุก

อย่างเพิ่มช่นอก การสั้มาคารวะต่อผู้ใหญ่ ท่านจึงจัดเป้นวัคตบท
 อีกช่อหนึ่ง แต่การสั้มาคารวะนั้น เพียงแต่ทำด้วยกายอย่างเดียว
 ถ้าวาจาไม่มีสั้มาคารวะด้วยก็ยังไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้
 ภิรยวาจาให้สั้มาคารวะด้วย จึงจะยังประโยชน์ให้ดำเรื่จ วาจา
 ที่จะใช้ให้เป้นสั้มาคารวะถูกตามหลัก ในวัคตบทนี้ ท่านแยกออก
 เป้น ๓ ประการคือ วาจาอ่อนหวานลวนชักนำให้เป้นมิตร ๑ วาจา
 ที่ไม่ด้อเดียด ๑ วาจาจริง ๑ วาจาที่มีลักษณะ ๓ ประการนี้ จัดเป้น
 วาจาที่เป้นสั้มาคารวะ เพราะเป้นวาจาที่ไพเราะเสนาะโศต ไม่เป้น
 เหตุระคายเคือง ทั้งจะเป้นเหตุปลดเปลื้องความเคียดรอนของผู้อื่น
 ได้ เหตุนี้ พระวังคัศเระจึงได้กล่าวณะพะระพักตรของสั้มาเดื่จ
 พระผู้มีพระภาคเจ้า ปรรภาวาจาที่เป้นสุภาษิตว่า

คเมว วาจํ ภาเดยฺย ยายตฺตํ น ตาปเย

เปเร น จ วิหิเดยฺย ตํ เว วาจา สุภาสิตา

บุคคลพึงกล่าววาจาอันไม่เป้นเหตุยังตนให้เคียดรอน และ
 เป้นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นแต่เป้นสุภาษิต ฯ วาจาเช่นนั้น
 ให้ดำเรื่จผลทำความยินดีให้เกิดแก่ผู้ได้รับ เป้นอบายเครื่องยึดเหนี่ยว
 ใจเพื่อให้งออยู่ในไมตรีแต่ท่วความสันนิตสนมยังช่น ท่านจึงจัดเข้า
 ไว้ในสังคหวัตถุ ๕ มีช่อว่า ปิยวชฺช ถ้อยคำที่ทำให้เป้นที่รัก ใช้
 แต่เท่านั้นบุคคลผู้กล่าวแต่วาจาเช่นนั้น ย่อมละเดียดด้วยดชังวาจา
 ด้อเดียดอันเป้นเหตุแตกร้าง เพราะเดื่งเห็นโทษโดยประจักษ์ ชัก

นำบุคคลแต่ในทางดำมืด อันเป็นเหตุทวิความเจริญให้แก่หมู่ยิ่งขึ้น
 ไป ดำมืดเมื่อมีอยู่ในหมู่ใดคณะใด ย่อมเป็นไปเพื่อสุขประโยชน์
 ไม่มีที่สิ้นสุด ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสสรรเสริญคุณแห่งดำมืดว่า
 สุข สุขสด ดำมืด สมนุคานํ คโป สุข ความพร้อมเพรียง
 แห่งหมู่ นำมาซึ่งความสุข ความเพียรของหมู่ชนที่พร้อมเพรียงกัน
 นำมาซึ่งความสุข ดังน ๑ อันบุคคลจะชักนำบุคคลได้ในทางดำมืด
 ก็เพราะมีอภัยภัยเพื่อแผ่เหยียดถึงประโยชน์ของผู้อื่น ไม่เป็นผู้
 ตระหนี่เกินสมควร บุคคลผู้ปราศจากความตระหนี่ เมื่อปฏิบัติแต่
 พอดีโดยถูกต้องแล้ว ชื่อว่า มตฺตญญู ผู้รู้จักประมาณ เพราะเป็น
 ผู้รู้จักประมาณในการบริโภครัตน์โดย ๓ สถาน คือการแสวงหา
 การรักษา การบริโภครัตน์โดย ๓ สถาน บุคคลผู้รู้จักประมาณ ๓ สถาน
 ย่อมได้ความอิมใจว่าทรัพย์สินของตนมีอยู่ในเบื้องต้น เมื่อได้ใช้จ่าย
 ทรัพย์สินของตน แลบำรุงคนที่ควรเลี้ยง ย่อมได้รับความดำรงกาย
 สบายใจ เมื่อได้เห็นตนเป็นไทไม่ติดขัด เหตุไม่เป็นหนี้สินท่านผู้อื่น
 ย่อมมีใจปลอดโปร่ง จะดำริอะไรก็โล่งไม่สะดุด เมื่อได้อาศัยโภคะ
 เป็นกำลังอุดหนุนให้เป็นอยู่โดยชอบ ไม่ต้องประจบการอันเป็น
 ล้วนทุกข์จิต ย่อมได้ด้วยความดีแห่งชีวิตล้วนแต่เป็นที่เจริญใจ ๑ ความ
 รู้จักประมาณนี้ไม่เฉพาะแต่การแห่งโภคทรัพย์ ไม่ว่าจะประกอบ
 กิจการใด อันความรู้จักประมาณเข้ากำกับอยู่ด้วย ย่อมอำนวยผล
 ให้สำเร็จความมุ่งหมายทุกเมื่อไป สัมด้วยพระมหาตมณนิพนธ์

ภาษิตว่า มตฺตณฺณตา ตฺหา ตฺหา ความรู้จักประมาณยังประโยชน์
 ให้สำเร็จทุกเมื่อ ฯ แต่เมื่อประสงค์ความณะเพราะความปราศจาก
 ตระหนี่ ก็ได้แก่ความรู้จักพอดีในโภคทรัพย์ ฯ บุคคลแม้รู้จักเผื่อ
 เผื่อ แต่ถ้าขาดความสัตย์ก็ขัดต่อการสมาคมผู้อื่น เพราะเป็นผู้ใหญ่
 ไม่ยั่งยืนในความตั้งใจและถ้อยคำอันควรเชื่อถือ ต่อเมื่อเป็นผู้มีความ
 สัตย์พร้อมทั้งความตั้งใจแน่วแน่ จึงจะชักพาบุคคลให้นิยมยินดีไม่
 มีที่สงสัย ความสัตย์เมื่อเป็นไปทางจิตต์ ก็ได้แก่ความจริงใจ คือ
 ประพฤติสิ่งใดก็ได้จริงตามความมุ่งหมาย เป็นปริยายแห่งความ
 เพียร เพราะเป็นเหตุประกอบวิริยะไม่ให้ถอยหลัง มีแต่จะบากบั่น
 ก้าวไปข้างหน้าเป็นนิตย์ ย่อมให้สำเร็จกิจอันเป็นวิสัยแห่งตนโดย
 ไม่ยาก ถึงหากจะมีอุปสรรคในระหว่าง ก็สามารถที่จะฝ่าให้รอดพ้น
 ไปได้ เมื่อเป็นไปทางวาจาก็ได้แก่คำสัตย์ ซึ่งเป็นวาจาอันมีรสเป็น
 ที่พึงนิยมแห่งบุคคลทั้งหลาย ไม่น้อยไปกว่าคำอ่อนหวาน เพราะ
 ต่மானนาจิตต์บุคคลให้นิยมชมชื่นยิ่งกว่ารสทั้งหลาย ดังพระพุทธ
 ภาษิตที่ตรัสไว้ในยักขสังยุตต์ว่า ตฺจุจํ หเว ตฺหาตฺรํ รตฺถํ ความ
 สัตย์แท้ เป็นรสดียิ่งกว่ารสทั้งหลาย ฯ แต่คำสัตย์ถึงจะเป็นสิ่งที่นิยม
 ยินดีแต่มีประโยชน์ แต่ถ้าผิดจากกรรม ก็อาจที่จะนำอนัตตะมาให้
 ได้ในบางคราว เพราะวาจานั้นไม่เป็นสุภาษิตแท้ แต่ถ้าประกอบด้วย
 ประโยชน์และไม่ผิดกรรมจึงจะจัดเป็นสุภาษิต แม้พระวงศ์จะได้
 กล่าวไว้ว่า ตฺจุเจ อตฺเต จ ธมฺเม จ อหุ ตฺนฺโต ปตฺติจฺจิตา ตฺตฺตฺบุรุษ

ทั้งหลายตั้งอยู่แล้ว ในความดีที่ยิ่งเป็นอรรถเป็นธรรม ฯ บุคคลนั้น
ตั้งอยู่ในความดีเช่นนั้นแล้ว แต่ถ้าเป็นผู้อำนาจแก่ความโกรธ
ไม่สามารรถห้ามไว้ได้ ในเมื่อมีอารมณ์อันเป็นเครื่องยั่ว ไม่ตรึงมั่นอยู่
ในระหว่างบุคคล แม้ดีที่สนทนาก็อาจแตกร้างเป็นทางให้ก้าวเข้าไป
หาทุกข์ ไม่ได้รับความสุขอันเกิดแต่ความสงบจิตต์ คือเป็นคนที่ไม่
รู้จักห้ามความโกรธไว้ได้ จึงได้รับความทุกข์กายสลายจิตต์ ไม่ต้อง
กระวนกระวายเดือดร้อน เหตุนี้พระธรรมดำมิดรล็ดมามาดีมพุทธเจ้า
เมื่อพราหมณ์ผู้หนึ่งผู้เป็นภราทวาชโคตร ผู้มีอชยาคัยเป็นผู้มักโกรธ
ทูลถามปัญหาปวารณความทุกข์ทางกายแดงทางจิตต์ว่า

กิดุ ชตฺวา สฺขํ เถติ กิดุ ชตฺวา น โสจติ

กิดุสฺสสฺส เอกขมมสฺส วรํ โรเจติ โคตม

บุคคลฆ่าอะไรเสียจึงอยู่เป็นสุข ฆ่าอะไรเสียจึงไม่เศร้าโศก
ฆ่าแต่พระโคตมเจ้า พระองค์ชอบใจการฆ่ากรรมอะไรอันเป็นกรรม
อันเดียว ฯ พระองค์ตรัสตอบว่า

โกธํ ชตฺวา สฺขํ เถติ โกธํ ชตฺวา น โสจติ

โกธสฺส วิสฺมุตฺส มชฺฐกฺคสฺส พฺราหฺมณ

วรํ อริยา ปถิสฺสนฺติ คณฺหิ ชตฺวา น โสจติ

บุคคลฆ่าความโกรธเสียแล้วย่อมอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธ
เสียแล้วย่อมไม่เศร้าโศก ดูก่อนพราหมณ์ พระอริยะทั้งหลาย
สรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมีพิษในเบื้องต้น มีรสอร่อยใน

เบื่องปดาย เพราะว่าคุณคดฆ่าความโกรธได้แล้วย่อมไม่เศร้า
โศก ฯ อันบุคคลผู้จะข้ามความโกรธไว้ได้ ก็ด้วยเป็นผู้มีอัธยาศัย
ยินดีในขันติธรรม เมื่อบุคคลมีขันติประจำอยู่ในสันดานแล้ว แม้
หากความโกรธจะเกิดขึ้น ก็ถ้ามารภจะบันเทาได้โดยพลัน ขันติ
นั้นย่อมเป็นธรรมอันทำให้งามประดุจอดังการ ทั้งเป็นเดชเป็นกำลัง
ซึ่งจักประหารกรรมอันเป็นปฏิบัตินั้น ทั้งจักนำมาแต่ประโยชน์แต่
ความดีเป็นนิตย์ ต้องด้วยภาสิตธรรม์ว่า

ขันติ ชีรต์ตถกาโร ขันติ คโป คปัสสโน

ขันติ พถโว ยตโน ขันติ หิตตฺตวหา

ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ เป็นตะบะ (คือ
เดช) ของผู้มตะบะ เป็นกำลังของผู้บำเพ็ญพรต นำมาซึ่งประโยชน์
สุข ดังนี้ ฯ คนผู้มีขันติ ย่อมเป็นที่นิยมยินดีของผู้อื่น เพราะเป็นผู้ไม่
มีความกระทบกระทั่งจิตใจให้อยู่ในความหนักแน่นเป็นนิตย์กาล ซึ่ง
เป็นปทัฏฐฐานแห่งความระงับ นับเข้าในปฏิปทาแห่งท่านที่เป็นสัตว์บุรุษ
อันเป็นข้อที่คู่แห่งวิคตบท ด้วยประการฉะนี้ ฯ

คุณธรรมทั้ง ๗ ประการดังวิธัชชามา ย่อมเป็นปฏิปทาดี
เนื่องกันโดยลำดับ ความมั่นในมาตาปิตุปัฏฐฐานธรรม ย่อมชักนำ
ให้เป็นผู้มีดีมาการจะแก่ผู้ใหญ่ในสังคม ความการจะย่อมเป็นเหตุให้
เจรจาแต่ถ้อยคำที่อ่อนหวาน อันจะทำให้เกิดมิตรตณณะ การดีมาน
มิตรย่อมต้องดะวาจาต่อเสียให้ห่างไกล ทั้งต้องเป็นผู้มีอัธยาศัยเมื่อ

แต่ประโยชน์ และเป็นคนมีศรัทธาจริง ชุ่มความโกรธได้ จึงสามารถ
จะถอนน้ำใจบุคคลไม่ให้แตกร้าง บุคคลผู้ปฏิบัติดังกล่าวนี้ มหาชน
ย่อมนิยมนับถือระบือเกียรติว่า เป็นสัตบุรุษปรากฏได้ในที่ไกล ต้อง
ด้วยพุทธภาษิตสรรเสริญว่า ทูเร สมนโต ปกาเดหติ หิมวนโต ว
ปพฺพโต สัตบุรุษย่อมปรากฏในที่ไกล ประดุจภูเขาหิมวันต์ ฯ เหตุ
ที่นับถือศรัทธา เมื่อหวังผลคือความดีแล้วดีอื่นจะพึงบังเกิดมีเพราะ
ความประพฤติ พึงยึดวิัตตปฏิบัติพาหวนั้นไว้เป็นหลัก ก็จักสามารถ
เป็นที่พำนักตน ให้ได้ประสพผลอันเป็นที่พึงใจในทางธรรม นำให้
เกิดปีติโสมนัส ด้วยได้เห็นผลแห่งความปฏิบัติดังแสดงมา ด้วย
ประการฉะนี้ ฯ

พระธรรมไตรโลกาจารย์

๒๕ / ๑๑ / ๗๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร

ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร

น. ท. พระพิมพ์ลเสณี ร. น. ผู้พิมพ์โฆษณา

๗ ๑๒/๓๘